

Radu P. I. U. AN
(Universitatea de Vest din
Timi oara)

Aspecte din istoricul activității Uniunii Patrioților în Banat în anul 1944

Abstract: (Aspects of the historical of the activity of the Patriots Union in the Banat county in the year 1944): After the events from 23 August 1944, the Patriots Union and its press agency, as satellites of the P.C.d.R., came out of illegality and were installed in Romania and in its Western region. It was here that a new press agency, entitled demagogically *Lupta patriotică* (Patriotic Fight), and *România Liberă* (Liberated Romania) were moved to București from the U.R.S.S. Its members, demagogically affirmed that the U.P. sign could be translated with U for Unity and P for (Country-*Patriae*). It involved the so called patriots, no matter the party they were members in along with those politically not involved, especially the intellectuals and the middle class, from public or private servants to clergy, industrials and patron craftsmen. It owed its addressability to the fact that the P.C.d.R. was aware that this segment of the population was partially politically unenrolled. It was asserted that they represented the third force, after the first represented by the workers, sustained by P.C.d.R. and P.C.R., and the peasants as the second class with the Ploughmen Front as another satellite political formation of the communists. There were three categories of persons involved: the first- those who tried to continue their career initiated in between the two World Wars, without joining the Communist Party, but to one of its political organization, the second one- those who in this period began their political and professional ascension, and last but not least, those who tried to hide their compromised past of dictatorship regime joinings. By not being accepted to participate in the two successive governments and that of general Rădescu, the Patriots Union was included in the pro communist government led by Petru Groza, so called of wide democratic concentration, installed under Soviet pressure, receiving- in the actual government- four ministries and a state subsecretary position. To highlight the position of the Patriots Union in Banat, they obtained the position of prefect of the Timiș-Torontal county, residing in Timișoara. Some of the intellectuals did not attend this intermediary form and joined P.C.d.R. directly or the Romanian Association for Soviet Links (A.R.L.U.S.), formed after 23 August 1944 with sections throughout the country, including the counties from the Western part of Romania. After the legal establishment of the Patriots Union, organizations on national level appeared, including in the counties that formed the Local Department of Banat, up to the level of small rural districts and communes.

Keywords: Patriots Union, Banat, 1944, pro-communist, activity

Rezumat: După lovitura de stat de la 23 august 1944, Uniunea Patrioților și organele sale de presă, ca satelite ale P.C.d.R.-ului, au ieșit din ilegalitate și s-au instalat pe teritoriul României, inclusiv în zona de sud-vest. Aici a apărut și un organ de presă al acesteia, intitulat demagogic *Lupta patriotică*, iar *România liberă* a fost transplantat de pe teritoriul U.R.S.S. la București. Tot în sens demagogic, se afirma – de către membrii acesteia – că sigla U.P. putea fi tradusă prin termenii de *Unitate și Patrie*. Ea avea la început, ca adresabilitate, pe toți cei care voiau să fie a-zi și patrioți, indiferent de partidul din care făceau parte și pe cei neînregistrați în niciun partid politic, și mai ales pe intelectuali și pe a-zisele politicieni mijlocii, adică: funcționari publici și particulari, liber-profesioniști, clerici, industriași și pe meseriași-patroni. Aceasta, pentru că P.C.d.R.-ul conștientizase faptul că acest segment al populației României rămăsese parțial neînregistrat politic. Se afirma că aceștia reprezentau a treia forță, prima fiind muncitorimea, reprezentată de P.C.d.R., apoi P.C.R., iar a doua fiind războinicii, care era reprezentată de către Frontul Plugarilor, o altă formă iune politică satelit a comuniștilor. Ea cuprindea trei categorii de persoane: prima – cei care au încercat să-și continue cariera începută în perioada interbelică, fără a adera direct la Partidul Comunist, ci la o organizație politică a acestuia, a doua – pe acei care, în această perioadă, și-au început ascensiunea politică și profesională, și nu în ultimul rând, pe cei care au încercat să-și ascundă trecutul compromis de aderare la diverse regimuri dictatoriale anterioare. În sud-vestul României, tocmai pentru a-și se da importanță, Uniunea a primit postul de prefect al judeului Timiș-Torontal, cu reședința în municipiul Timișoara. Dar unii dintre intelectuali nu au recurs la această formă intermediară și s-au înscris direct în P.C.d.R. sau în Asociația Română pentru Legătură cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.), formată – și ea – după 23 august 1944 și care avea filiale în toată țara, inclusiv în județele din sud-vestul României. După ieșirea din ilegalitate, Uniunea Patrioților a început să-și constituie organizații la nivel național, inclusiv în județele care formau a-a-numita Regională Banat a acesteia, până la nivel de plășă comună.

Cuvinte-cheie: Uniunea Patrioților, Banat, 1944, pro-comunist, activitate

Comuniții infiltrați în P.N.P. dădeau relații despre membrii acestuia, inclusiv despre comportarea membrilor partidului lor de proveniență. Despre Aurel Periat, care era secretarul general al organizației național-populare din Timiș-Torontal, comunistul Simion Aurel declara că ducea o viață nedemnă, iar Wiliam Manheim declara, în scris, că celula comunistă din P.N.P. Timiș-Torontal trebuia să fie mai severă cu acesta. La rândul lor, Pandeli Eustașiu și Tiberiu Solomon declarau, despre Ion Pișgaie, că juca cărți prin cafenele. Același Solomon Tiberiu declara, despre Nicolae Arbunescu, că acesta critica guvernul și, în special, acțiunile întreprinse de guvern față de membrii național-populari. N. Ionescu-Papastelatu declara, în scris, că era suspect afirmarea șefului de post de la Oravița, fără a nominaliza, care, la rândul lui, era caracterizat, de către Wiliam Manheim, ca orgolios și individualizat.

Delațiunile se extind și în rândul studenților colii Politehnice, membri ai P.N.P. Studentul Adrian Buțea declara, în scris, că „tovarășul” Ovidiu Picolschi, student în anul II al Facultății de Electromecanică, din cadrul colii Politehnice, s-a strecurat în rândul P.N.P. pentru a avea anumite avantaje materiale, și mai avea și ieșiri greșite.

La rândul său, delatorul Tiberiu Solomon era caracterizat negativ de mai mulți membri P.C.R., infiltrați în P.N.P. Pandeli Eustașiu declara, în scris, că acesta se eschiva de la munca de partid și era afacerist. Ioan Goran declara, despre același, că ducea o viață îmbelugată, iar, la rândul său, Aurel Periat informa, tot în scris, despre același, că era afacerist și că a deviat de la linia partidului.

Inspectorul Ion Pișgaie informa, despre Pandeli Eustașiu, că face anumite afaceri, și a făcut același lucru și când a fost prefect Valeriu Novacu. Informarea este semnată de către secretarul politic al sectorului III, fără să fie datat (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 57).

Din relatarea activistului Atanasie Buțea despre celula conspirativă P.C.R. a Comitetului Financiar al sectorului III rezultă numele cotizanților acestei celule comuniste: N. Ionescu-Papastelatu, Aurel Periat, Pandeli Eustașiu, Ion Pișgaie, Nicolae Arbunescu, Tiberiu Solomon, Wilhelm Manheim, Nicolae Tomi, etc. Casierul celulei comuniste din cadrul P.N.P. din Timiș-Torontal era Atanasie Buțea, care declara că în data de 24 iulie 1947 au fost primiți, de la celula conspirativă P.C.R. din cadrul național-popularilor timișeni, suma de 4.500.000 de lei. (SJAN T-F CJTTPNP, d. 11/1947, f. 80).

Deci, o parte din cotizația care se aduna pentru organizația judeeană P.N.P. din Timiș-Torontal era, practic, deturnată spre fondurile P.C.R. din județe.

Tot în sensul activității celulei conspirative comuniste din cadrul organizației judeene național-populare din Timiș-Torontal este și raportul, confidențial de această dată, datat 19 iulie 1947, despre activitatea membrilor repartizați pentru munca în cadrul P.N.P.-ului. Informatorul, care nu își semna delatiunea, sublinia faptul că, de când era înscris în P.N.P. și prin adeziunea la P.C.R., a observat că membrii care erau înscrși la P.C.R. nu aveau contact între ei și, de asemenea, nu au înțeles nimic din ceea ce se făcea în celulă, și, după cunoștința lui, nu aveau niciun raport cu secretarul P.C.R. și niciun responsabil politic al organizației judeene P.C.R.

Relevanță, după cunoștința sa, contactul între celula comunistă conspirativă din rândul P.N.P.-ului din Timiș-Torontal trebuia să fie înțeles de către secretarul permanent al P.N.P., A. Periat, și ceilalți membri, secretarul general Pandeli, secretarul general al Regionalei Banat a P.N.P.-ului, N. Ionescu-Papastelatu, și casierul principal Tiberiu Solomon, care erau activi și încă de pe timpul Uniunii Patriotilor. Aceștia nu aveau niciun

contact cu ceilalți membri care lucrau pentru ideologia comunistă. Afirmă că, după observațiile sale, fiind membru în biroul financiar și regional al P.N.P., linia democratică era pstrată în mod riguros; totuși, elementele trebuiau controlate în permanență, mai cu seamă atunci când, după expozeul deputatei Stela Vianu și a lui Barbu R. Dulescu, când s-a declarat că, în cazul unei ieșiri din Bloc al liberalilor și tărăscieni, la remanierea guvernului, locurile vacante vor deveni libere pentru P.N.P. Mai avansa presupunerea că, în urma acestei intrări în Parlament, se va simți o anumită depărțare între cei care erau membri sau simpatizau și ai P.C.R.-ului (SJAN T-F CJTPNP, d. 12/1947, f. 58).

Într-adevăr, existau unii membri ai P.N.P.-ului care doreau să colaboreze cu liberalii și tărăscieni și chiar să preia moștenirea liberală. (după 1966, 61).

Organizațiile național-populare au început să activeze și în teritoriu. Conform procesului-verbal al comitetului plății Vinga, din 20 iulie 1947, a fost reales comitetul P.N.P. de plasă. La alegerea comitetului de plasă a participat, din partea Comitetului Judeean P.N.P. din Timiș-Torontal, Nicolae T. Ionescu (SJAN T-F CJTPNP, d. 8/1947, f. 111).

Trecându-se la ascultarea doleanțelor comitetelor din plasă, se constată că existau probleme cu activitatea comisiilor interimare. Președintele comitetului național-popular al plății Pichia afirmă că, în comună, comisia interimară nu a intrat în funcțiune și, în consecință, cerea intervenția Partidului. În comuna Orișoara, din județul Timiș-Torontal, se afirmă că nu s-a luat în considerare numărul voturilor la numirea primarului; dar, cu toate reclamațiile făcute la adresa primarului și notarului comunei, nu s-a făcut nicio anchetă la adresa acestora.

Probleme existau și în alte comune din Timiș-Torontal. În comuna Jadani nu exista primar, iar la Carani era cerut înlocuirea primarului Pavel Uzdică și soluționarea reclamațiilor făcute către primărie. Se arată, din punct de vedere politic, că primarul nu convoca, la edințele consiliului comunal, și reprezentantul național-popularilor. Mai inactiv, în comuna Hunedoara Timișană, primarul nici nu făcea parte din unul din partidele reprezentate în B.P.D. și, în consecință, se cerea înlocuirea lui și numirea unui primar din cadrul partidelor din Bloc (SJAN T-F CJTPNP, d. 8/1947, f. 112).

Național-popularii se puteau înscrie nu numai în organizațiile locale, ci și în cele județene, ceea ce crea confuzii în rândul Partidului. Din adresa, din 21 iulie 1947, a comitetului național-popular al plății Jimbolia, rezultă că mulți membri s-au înscris direct la județ, iar cei din comitetul de plasă nu aveau evidențele lor. Evidențele erau strict necesare pentru propunerile pentru comisiile interimare ale comunelor. Acest lucru se întâmplase și în comuna Cenei, din plasa Jimbolia, unde au fost propuși, în comisia interimară, trei membri ai P.N.P.-ului, deși Sabin Todușiu, președintele plății Jimbolia, nu știa că în comuna respectivă există organizație național-populară (SJAN T-F CJTPNP, d. 12/1947, f. 141 v.).

Continuau să existe, în P.N.P. din Timiș-Torontal, și probleme legate de situația financiară a acestuia. Prin circulara Comitetului Judeean Timiș-Torontal al P.N.P. către organizațiile de plasă, din 23 iulie 1947, se cerea ca, pentru a avea posibilitatea ca delegații ai Comitetului Judeean și ai Biroului Politic să poată vizita organizațiile din teritoriu cel puțin o dată pe lună și pentru a le aduce, cu această ocazie, lămuriri politice și îndrumări organizatorice, Biroul propunea ca organizațiile de plasă să suporte cheltuielile de deplasare. Într-un post-scriptum la circulară se arată că s-a ajuns la această hotărâre pentru că organizația judeeană nu dispunea de fondurile necesare, cu atât mai mult cu cât contribuția cotizațiilor din provincie era aproape inexistentă (SJAN T-F CJTPNP, d. 12/1947, f. 151).

Începea și tineretul național-popular, atât cât era organizat, și desfășoare anumite activități. Din raportul organizației de tineret al Comitetului Judeean Timiș-Torontal către C.C. al Tineretului P.N.P., din 20 iulie 1947, rezultă că, deoarece majoritatea membrilor organizației de tineret a național-popularilor din Timiș-Torontal erau în vacanță, prin sind localitatea, le era imposibil să treacă la formarea unui nou comitet. Conform directivelor Centrului, comitetul de atunci al tineretului național-popular era compus din: președinte – Ernest Schorscher, asistent la Facultatea de Medicină; vicepreședinte – Aurel Periat și Atanasie Butea, student în anul III al Facultății de Construcții; secretar general – Aurel Simion, student în anul V al Facultății de Construcții; secretari generali adjuncți – Georgeta Orhidan, funcționar, și Iordan Dragomirescu, student în anul II al Facultății de Agronomie, acesta din urmă fiind delegatul permanent al organizației național-populare de tineret din Timiș-Torontal în Consiliul Judeean al Federației Naționale a Tineretului Democrat din România. Comitetul a fost ales statutar, în cadrul unei plenare din 17 martie 1947. Aveau, în programul de activități, să facă un câmin pentru studenții Tineretului Național-Popular, acest lucru fiind posibil datorită faptului că organizația judeeană P.N.P. le-a pus la dispoziție trei camere, pentru realizarea dezideratului lucrând Pandeli Eustăhioiu, secretarul general al Judeenei național-populare, și Aurel Simion, secretarul general al organizației judeene a Tineretului Național-Popular (SJAN T-F CJTPNP, d. 12/1947, f. 149).

Își mai propuneau ca, în ziua de 23 august 1947, să organizeze o serată dansantă, împreună cu organizația judeeană național-populară, cu tineretul românesc la Timișoara și cu Secția de Femei a P.N.P.-ului judeean (SJAN T-F CJTPNP, d. 12/1947, f. 158).

Centrul P.N.P. era îngrijorat și de o posibilă înscriere a foștilor membri ai P.N.P. – Maniu în P.N.P., după scoaterea în afara legii a acestuia (Hitchins 1998, 536-537, Fischer-Galași 1998, 126-129).

În consecință, în 2 august 1947, C.C. al P.N.P. a trimis o circulară către organizațiile judeene, în care se arată că, în urma descoperirii uneltirilor P.N.P. – Maniu și a complotului pentru răsturnarea regimului așezat democrat, P.N.P. –ul a fost dizolvat. Existau, însă, indicii că, în urma acestui act de guvernământ, caracterizat ca fiind furtiv, după cum se afirma în circulară, cu asentimentul întregului popor, manștii vor căuta să se camufleze în partidele din B.P.D., unde ar putea deveni elemente dizolvante. Național-popularii erau rugați să fie foarte atenți la cererile de înscriere, în P.N.P., a foștilor manștii, mai cu seamă a celor care au avut vreun rol în conducerea organizațiilor, sau a personalităților marcante, a căror hotărâre nu putea fi decât suspectă. Considerau că cea mai bună tactică de urmat, față de multe elemente sincere și cinstită, era aceea de amânare, de tergiversare, și nu de respingere imediată. Pentru că erau informați că celelalte partide din B.P.D. vor lua o atitudine asemănătoare, credeau că, în cazuri urgente și importante, național-popularii se puteau sfătui cu organizațiile prietene, în special P.C.R. și Frontul Plugarilor. Totodată, Comitetul Central cerea organizațiilor judeene național-populare să se informeze asupra atitudinii foștilor manștii, precum și ce răsunet a avut dizolvarea P.N.P. în opinia publică (SJAN T-F CJTPNP, d. 27/1947, f. 154).

Este specificat, totodată, faptul că sediul organizației judeene din Timiș-Torontal s-a mutat, din luna august 1947, în Bd. C. Diaconovici-Loga nr. 46, de la vechea adresă, care fusese în str. Paris nr. 1 (SJAN T-F CJTPNP, d. 27/1947, f. 158).

În același timp, național-popularii din Timiș-Torontal își continuau activitatea în teritoriu. În 5 august 1947 a avut loc oedină la Biroului Politic al Comitetului Judeean P.N.P. din judee. La această edină a participat și Nedelcu Boșman, din partea C.C.-ului. În cadrul

discuțiilor, Pandeli Eusta iu a propus, i cei prezen i au acceptat, ca, în cursul lunii august, s fie vizitate i organizate urm toarele centre de plas : 1) Sânnicolaul Mare, unde vor participa Pandeli Eusta iu, Nicolae G l anu i, eventual, generalul Toader erb; 2) Reca , unde se vor deplasa P. Eusta iu, N. G l anu i, eventual, inspectorul Ion Pi gaaie; 3) Chiz t u, unde vor participa P. Eusta iu, N. G l anu i, eventual, dr. Aurel Corui (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 126).

În alocu iunea sa, rostit în cadrul aceleia i întruniri, colonelul Nedelcu Bo man, delegatul Centrului, s-a referit la necesitatea reactiv rii sec iilor din cadrul Comitetului Jude ean, insistând asupra sec iei cercurilor profesionale i sec iei feminine, precum i a sec iilor financiar , tineret, pres i documentare. Bo man afirma c problemele care se vor dezbate în sec ia cercurilor profesionale ar trebui s fie concretizate i trimise, în scris, C.C.-ului. În ceea ce privea sec ia feminin , se propunea ca toate femeile na ional-populare s fie încadrate în diferite alte sec iuni pentru ca, astfel, s fie mai u or antrenate în activitate. Mai ar ta c va trebui ca organiza ia jude ean na ional-popular s - i întocmeasc un plan de lucru, pe timp de o lun , i s caute ca acest plan s fie realizat în cea mai mare m sur (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 127).

Luând cuvântul, N. Ionescu-Papastelatu a precizat c în ultima edin plenar a organiza iei municipale s-au luat m suri pentru ca s se reorganizeze sec ia Cercurilor de studii în comisii profesionale, repartizate pe probleme, i anume: economic , financiar , sanitar , edilitar , social , etc., i în care scop membrilor li s-au dat fi e, ca s - i aleag – de bun voie – sec ia, cei care voiau s activeze, iar primele rezultate ob inute în acest direc ie puteau fi considerate ca satisf c toare. (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 127).

A fost anun at, în timpul edin ei, c organiza ia na ional-popular din jude ul Timi - Torontal î i va ine congresul în data de 8 septembrie 1947, pentru ca aceia i delega i ai C.C. ai P.N.P., care vor participa la congresul organiza iei jude ene Arad, din 7 septembrie, în 8 septembrie s poat participa la Timi oara (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 127).

Începeau s existe divergen e tot mai acute între membrii P.N.P. i cei ai P.C.R. din teritoriu. Acest fenomen reiese i din raportul organiza iei de plas Jimbolia, c tre Comitetul Jude ean P.N.P. din Timi -Torontal, din data de 11 august 1947. În acest raport, semnat de c tre pre edintele organiza iei na ional-populare de plas , Sabin Todu iu, se arat c , în urma dizolv rii P.N. -Maniu, i s-a f cut perchezi ie na ional-popularului Ioan Dabu, care era director de carte funciar , la care perchezi ie au asistat Sabin T m dan, care era secretarul responsabil al P.C.R. din plasa Jimbolia, al turi de Petrov i V lc neanu, membri ai P.C.R. din aceea i plas (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 159 v.).

La perchezi ie nu a fost g sit nimic compromi tor pentru Ioan Dabu. În raport erau întrebate organele na ional-populare jude ene dac P.C.R.-ul ordona aceste perchezi ii, sau Siguran a Statului. Mai întrebau, dac perchezi iile se f ceau de Siguran , atunci de ce era nevoie de asisten i din partea comuni tilor, de ce nu erau chemate autorit ile comunale sau Blocul ca asisten i în astfel de cazuri, când se f ceau perchezi ii unui membru din Bloc, pentru c , în astfel de ocazii, prestigiul partidelor din Bloc era mic orat mult fa de P.C.R.

În raport se mai afirma c au pus întreb rile nu pentru c nu s-ar supune disciplinei de stat, Bloc i partid, ci procedului ca atare i la cererea adresat na ional-popularului Ioan Dabu. În concluzie, se arat c suspec i puteau fi i în P.C.R., „dar pe aceia când îi verific Siguran a, Blocul sau P.N.P.-ul?” (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 160).

Existând nemul umiri în rândul na ional-popularilor fa de a a-zisele comprim ri din aparatul de stat, C.C. al P.N.P. a trimis o circular c tre toate organiza iile na ional-populare jude ene. În circular era men ionat faptul c trebuie ar tat membrilor P.N.P.-ului, care au fost comprima i din diferite institu ii, c m surile luate nu au fost o pedeaps îndreptat contra cuiva anume, ci ea a izvorât din necesitatea de a scoate plusul de bra e de munc , de acolo unde exista, pentru a fi îndreptate acolo unde lipseau. Se ar ta c era evident c o asemenea lucrare nu putea fi f cut f r gre eal , iar C.C.-ul va interveni în cazuri excep ionale, unde membrii merituo i ai Partidului au fost comprima i pe nedrept (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 279).

Na ional-popularii doreau s aib un rol i s de in func ii de conducere i în mi carea sindical . În acest sens este i circulara C.C. al P.N.P.-ului c tre organiza iile jude ene. În circular se afirma c , în urma hot rârilor Confedera iei Generale a Muncii, ca, în alegerile sindicale din anul în curs, s se prezinte dintre elementele sindicale care s-au distins în munca sindical , indiferent de apartenen a politic , exista posibilitatea de a afirma, pe linia sindical , i P.N.P.-ul. Organiza iile na ional-populare trebuiau s ia m suri ca membrii sindicali ti ai P.N.P.-ului s ia parte la alegeri i s sus in propunerile comisiei de candidaturi. Ele mai trebuiau s ia leg tura cu Comisia Local Sindical , pentru a cunoa te i controla ac iunea. Trebuiau s sus in , cu st ruin , candidaturile na ional-popularilor care s-au remarcat în aceast munc i se încadrau în prevederile C.G.M.-ului (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 278).

P.N.P.-ul va începe s treac la verificarea membrilor proprii. Acest lucru reiese i din circulara din 12 august 1947, trimis de c tre Comitetul Jude ean Timi -Torontal al P.N.P.-ului c tre comitetele na ional-populare de plas . Comitetul Jude ean trimitea comitetelor de plas un num r de chestionare, pentru date biografice, care trebuiau utilizate dup normele primite anterior (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 166).

În plasa Sânnicolaul Mare au fost trimise ase chestionare pentru date biografice generale, i trei chestionare pentru biografii foarte am nun ite, în care trebuia ar tat de când activeaz respectivul în P.N.P., ce func ie de ine, ce activitate desf oar , etc. (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 167).

P.N.P. dorea s politizeze, în sensul doctrinei sale, i comisiile interimare în care activa. În acest sens este i circulara, din 20 august 1947, a C.C. al P.N.P. c tre organiza iile jude ene, care trebuiau s o comunice na ional-popularilor desemna i în comisiile interimare comunale i jude ene. Delega ii na ional-populari – se spunea în circular – pentru a se putea prezenta cât mai bine preg ti i în comisii, aveau nevoie de sprijinul întregii organiza ii i erau dator s raporteze comitetelor jude ene despre activitatea lor în comisiile interimare. Pentru ca sarcina delega ilor na ional-populari s fie cât mai u oar , considerau necesar ca ace tia s in un contact cât mai strâns cu cercurile profesionale ale organiza iilor jude ene, cu care s dezbat probleme de ordin administrativ. Ace tia trebuiau s ia parte atât la edin ele plenary, cât i la acelea de comitet, în acest fel putându-se politiza activitatea na ional-popularilor (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 280).

Problema inexisten ei demnitarilor na ional-populari în jude ele b n ene a ajuns i în aten ia C.C. al P.N.P. Acesta a trimis o adres c tre organiza ia jude ean na ional-popular din Timi -Torontal, în data de 24 august 1947. În adres se ar ta c , la memoriul na ional-popularilor din Timi -Torontal din 5 iulie, li se r spundea urm toarele: recuno teau c aveau lips de demnitari, dar acest lucru nu putea s împiedice dezvoltarea organiza iei lor, care se

baza pe un program și o ideologie proprie; demnitari nu puteau obține numai întindându-se, ci și impunându-se pe plan local (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 172).

În ceea ce privea problema prefectului, era afirmat în adresă, poate, și această tensiune permanentă întru comitetul judeean și prefectul a fost să fie pierdut postul.

Referitor la colaborarea politică în cadrul Blocului, erau solicitate cazuri concrete, cu date cât mai precise, pentru a le găsi o soluționare, dacă mai erau actuale, prin Ministerul de Interne și conducerea centrală a B.P.D.-ului (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 173).

Le mai era recomandat ca, printr-o luptă politică susținută, pe plan local, vor reuși să obțină posturi de conducere în organizațiile profesionale, impunându-se prin numărul de membri. Se mai promitea că, în măsura în care Centrul va avea proiectele de legi cu caracter social și profesional, le vor fi trimise (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 173).

În celălalt județ, Severin, P.N.P.-ul încerca să-și desfășoare activitatea. În data de 24 august 1947 s-a desfășurat congresul organizației național-populare din acest județ. La el au participat și delegații de la București, ca: Alice Lenormanda Benari, membră a C.C. al P.N.P., și prof. dr. Mihai Dragomirescu, secretarul general al Partidului. Au mai participat, ca invitați: N. Ionescu-Papastelatu, Ioan Bogdan și deputatul urban (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 343).

În deschiderea edinței a luat cuvântul dr. Ioan Perian, vicepreședintele organizației național-populare din județul Severin, care a comunicat participanților că ei, național-popularii, erau un partid nou, însă avea baze foarte solide. În consecință, solicita un deputat de Severin din partea P.N.P.-ului, în persoana lui Iulian Jura, care era și director în Ministerul Învățământului, numire care ar fi fost o încurajare pentru național-popularii din județ (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 343).

În cuvântul său, N. Ionescu-Papastelatu a adus salutul național-popularilor din Timișoara. El arată că nu vor mai fi schimbări, mai ales după ce s-a înfăptuit stabilizarea monetară (Puiu, Ion, Retegan 2002, 39) și cum mai credeau unii. Papastelatu arată că istoria Banatului a mai avut oameni politici pe care i-au urmat (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 393).

În alocuțiunea sa, Ioan Bogdan a adus salutări din partea organizației comuniste din județul Severin. El arată că democrația adevărată se face cu oameni noi. Ca urmare, solicita tuturor intelectualilor să se încadreze în guvernul Petru Groza, arătând, în același timp, ce s-a putut înfăptui – în scurt timp – în România, aceasta din punct de vedere comunist, fiind îndoielă.

Luând cuvântul în cadrul edinței, deputatul urban arată că P.N.P.-ul a avut o activitate foarte frumoasă atât înainte de alegeri, cât și în timpul alegerilor din noiembrie 1946. Acesta cerea ca național-popularii să facă o înfruntare cu muncitorii și cu Frontul Plugarilor (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 393).

În cadrul congresului organizației județene național-populare Severin s-a ales, prin aclamație, ca președinte al acesteia, profesorul Iulian Jura. Tot în unanimitate, congresul a cerut să fie numit deputat de Severin, aceasta pentru că deputații aleși nu au mai venit prin județul de la alegeri, și, la prima ocazie, organizația P.N.P. din județul Severin le va cere acest lucru (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 364).

Începe, încercându-se, îndreptarea național-popularilor către clasa muncitoare. În cuvântul său la congresul organizației P.N.P. din județul Severin, din 24 august 1947, Iulian Jura, proaspăt ales conducător al acesteia, solicita ca membrii partidului „să facă o apropiere cu muncitorii manuali” (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 364).

În același sens se exprima, în cuvântul său, delegata de la C.C. al P.N.P., Alice Lenormanda Benari. Aceasta arată că P.N.P.-ul nu s-a născut întâmplător, ci a fost cerut de diverse părți sociale. Astfel s-a născut acest partid, din Uniunea Patrioților. Mai arată că, totuși, categoriile mijlocii înscrise în partidele istorice erau doar o masă de manevră, încă dinaintea de 23 august 1944, și, astfel, nu s-a căutat o apropiere cu răzvrătiții muncitorii, neprimind educație în acest sens. Ea a mai arătat posibilitatea ca raporturile să vină dintre populația maghiară și română din Transilvania să fie semnalate și între evrei.

Partidele istorice – arată vorbitoarea – au încercat să rupă masele mijlocii de răzvrătiți, pentru că doar că și va să aibă beneficii în urma acestora. După 23 august 1944, am descoperit – arată delegata Centrului – că nu am primit educație și că am fost mereu în elanuri. Ei trebuiau să-și amintească piesa de teatru „Chestia rusă”, care putea servi drept îndrumare cum s-a putut crea P.N.P.-ul.

Încep atacurile împotriva S.U.A., mai ales că aceasta lansase Planul Marshall (Hitchins 1998, 498).

Lenormanda Benari afirmă că America era creditorul întregii lumi, prezentând situația S.U.A. Aceasta credea că exporturile și mică ora importurilor, prin care situația răzvrătiților care au primit mărfa urma să se răcească (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 344).

Truman (Fischer-Gala și 1996, 9) arată vorbitoarea, a venit cu ingineri care lovesc în muncitori, acordându-le salarii mici, mărfa fiind scumpă. Ea a mai amintit și de Planul Marshall. De aceea, afirmă Benari, părțile de mijloc au înțeles că nu pot fi alături de magnași, ci se vor alătura partidelor muncitorești.

În continuarea expozeului său, arată cum s-a expus partidul lui Maniu și care sunt motivele (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 344).

În consecință, sublinia vorbitoarea, P.N.P.-ul trebuia să lupte pentru educarea muncitorilor. Intelectualii trebuiau să treacă la acțiunea politică, iar membrii de partid trebuiau să-și pună problema și să acționeze. Ea a mai reliefat că însemna statul democrat și fiecare membru de partid ce misiune avea, și, la fel, membrii din comitet. În același timp, în partid nu trebuia să existe și să existe egoism, pentru că acesta ducea la destrămare. Mai declară că impresia de bază pe care o avea era că P.N.P.-ul muncea și are speranță, era chiar convins că partidul va fi fruntea în față, din toate punctele de vedere (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 344).

În expozeul său, prof. dr. Mihail Dragomirescu, secretarul general al C.C. al P.N.P., a făcut un istoric al partidului și, totodată, a tratat liniile directoare pentru evoluția partidului în viitor. Arată că, în anul 1946, toată lumea a fost sceptică la înființarea partidului. Dar acesta a participat la înființarea B.P.D., iar, în campania electorală pentru alegerile din noiembrie 1946, P.N.P.-ul și-a câștigat deplină maturitate. Este arătată cauza pentru care național-popularii nu au intrat în guvern, dar aceasta nu a slăbit partidul, ci l-a întărit. Chiar primul-ministru Petru Groza a recunoscut că nu mai existau partide mari și mici. În expozeu se mai arată că însemna că P.N.P.-ul era în opoziție, adică P.N.P.-ul dorea să conlucreze cu toate partidele, bineînțeles cele procomuniste, spre binele țării. (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 345) Partidul trebuia să conlucreze și cu sindicatele, cu care s-a contactat și s-au întocmit liste de alegeri sindicale, în mod cinstit. Dragomirescu mai afirmă că P.N.P.-ul era de acord cu stabilizarea efectuată. (Păun și Ion, Retegan 2002, 39) La fel, era catalogat – ca o mare victorie a P.N.P. – desființarea P.N. -ului. (Plea 2004, 442) El cerea național-popularilor să se ferească de reacțiune, ei trebuind să meargă înainte fără când întregul viitor

fericit, îi continua, în mod demagogic: „Trebuie să transformăm oamenii, ca să putem transforma societatea. Noi nu suntem instrumente pentru asuprașirea poporului și avem un rol imens în consolidarea regimului democratic” (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 345).

La capitolul realizării, M. Dragomirescu pune în discuție ratificarea Tratatului de Pace cu Națiunile Unite. (Puiu an, Ion, Retegan 2002, 39) Aceasta, în viziunea vorbitorului, trebuia să facă pe național-populari să nu fie indiferent ce tip de democrație construiau în afară, adică una procomunistă. Național-popularii trebuiau să fie în eleagă vremurile de atunci, iar C.C. al P.N.P. îi îndemna la activitate devotată. Pe lângă faptul că li se cerea să fie loiali, li se recomanda să se aboneze la ziarul central al Partidului, „Națiunea”. În finalul expozeului său, secretarul general al P.N.P., Mihail Dragomirescu, declara că era sigur că organizația național-populară avea aceste loialități (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 345).

În finalul congresului s-a trecut la alegerea comitetului judeean și a biroului organizației național-populare din județul Severin. Au fost aleși: președinte – Iulian Jura; vicepreședini – dr. Gh. Iamandi, dr. Aladar Körösi, dr. Ioan Perian, dr. Mihail Fenean; secretar general – avocat Nicolae Popa; secretari generali adjuncți – dr. Ioan Planchitiu și avocat Gheorghe Roșu; casier – Ioan D. Lăzărescu (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 346).

În continuare, s-a desfășurat ședința Comitetului organizației național-populare a județului Severin, care l-a numit pe dr. Mihail Fenean, notar public, președinte al organizației plătii Caransebeș și al organizației național-populare din aceeași localitate (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 347).

Organizația național-populară din județul Timiș-Torontal avea probleme și cu plata cotizației de membru. Într-o circulară a Comitetului Judeean Timiș-Torontal al P.N.P., din 29 august 1947, către plătii, se arată că, în urma noilor instrucțiuni trimise organizației județene național-populare de către C.C. al P.N.P., fiecare cunoscut că nu putea face parte, ca membru al Partidului, nicio persoană care nu-și plătește cotizația lunară (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 198).

Dacă, la începuturile P.N.P.-ului, se putea înscrie în partid orice cetățean român care beneficia de drepturi civile, deja acum se cer autobiografii detaliate ale membrilor sau ale celor care doreau să se înscrie în partid. Astfel, prin circulară, din 29 august 1947, a comitetului de plasă P.N.P. Sânnicolaul Mare către comune, se arată că li se trimite un formular tip, numit „Note biografice”, care trebuia completat, în dublu exemplar, de fiecare membru al organizației național-populare din comuna respectivă. Formularele trebuiau înaintate, în termen de cel târziu 5 zile, la sediul P.N.P. de la primăria orașului Sânnicolaul Mare. Se atrăgea atenția, în mod special, președintelui organizației, care le va verifica și contrasemna, ca, la toate întrebările, să se răspundă foarte exact (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 177).

Raporturile național-popularilor din Timiș-Torontal cu biserica continuau să fie foarte bune, având în vedere că unul din punctele programatice de bază ale partidului era Biserica. În acest sens, în septembrie 1947, generalul Teodor Erb, președintele P.N.P. din Timiș-Torontal a fost ales, ca reprezentant mirean, în Adunarea eparhială din Timișoara (SJAN T-F CJTTPNP, d. 12/1947, f. 198).

În ceea ce privea măsurile economice luate de către guvernul Petru Groza, reacțiile erau diferite în funcție de problemele sociale căroră le aparțineau. Din raportul pretorului plătii Lipova, dr. Samuel Drăghici, din 8 septembrie 1947, despre starea de spirit a populației după stabilizarea monetară rezultă că măsurile luate de către guvern în legătură cu redresarea economică și stabilizarea monetară ar fi produs o vie mulțumire în

rândul tuturor muncitorilor manuali și intelectuali, care vedeau în stabilizare asigurarea muncii lor și a existenței ei în sine. Se observa nervozitate – raporta pretorul – în rândurile comercianților și a celor care erau obișnuiți să se retrăscă de pe urma speculei (SJAN T-F PJTT, d. 9/1947, f. 179).

Dar în unele organizații naționale-populare ca, de exemplu, cea din Jimbolia, unii membri ai Partidului erau membri și ai altor partide. În procesul-verbal al ședinței P.N.P.-ului din localitate, din 11 septembrie 1947, Pompiliu Bucurescu a semnalat cazul lui Cioroianu, care se presupunea că era înscris și în P.S.D., și, în acest sens, el a propus să se facă verificarea tuturor membrilor (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 178).

În aceeași zi a avut loc, la Timișoara, ședința colectivului conspirativ al P.C.R. infiltrat în organizația județeană național-populară din Timiș-Torontal. Aceștia nu erau nominalizați, ci erau desemnați cu literele alfabetului. Se preciza, în procesul-verbal al ședinței, că au fost prezenți: B1, B2, C, I, P1, P2, P3, T1, T2 și U1. Erau absenți B4, C4, P4, S1, din care motivați P4 și S1.

Secretarul celulei comuniste infiltrate a propus ordinea de zi a ședinței: verificarea membrilor, deci ceea ce și solicitase anterior la Jimbolia; moment politic; organizarea colectivului celulei; probleme în P.N.P. și a ziarului „De teptarea”; problema ofițerilor de rezervă; diverse (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 129).

La punctul 1 al ședinței se arată că o parte din tovarășii, fiind când parte din alte celule, nu mai figurau în colectiv. Tovarășii au salutat intrarea tovarășului Cerchez în colectiv.

2. Tovarășul P1, abordând probleme interne, solicita luptă împotriva trădătorilor maniștii, împotriva sabotajului regimului stabilizării monetare și atitudinea mai accentuată pentru combaterea socializării. Redată din punct de vedere extern, se constată o realitate raporturilor cu anglo-americanii, și efectele – pentru Franța – ale Planului Marshall. Mai afirmă că în colectivul celulei vor fi aduse unele elemente, iar apoi se va organiza colectivul (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 129).

Același P1 trebuia să intervină pentru apariția ziarului „De teptarea”, care trebuia să fie oficiul P.N.P.-ului din județ. Se mai cere sectorului IV să clarifice prezența tovarășei Dosza la plenara P.N.P., aceasta fiind cunoscută ca membră a P.C.R. (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 130) Este subliniat faptul că existau 70 ofițeri de rezervă, neîncadrați în niciun partid, și s-a propus ca aceștia să fie aduși în P.N.P. în mod individual. O altă problemă era cea a localului organizației județene Timiș-Torontal a P.N.P., care era neîncăputător. Pentru rezolvarea acestei probleme și-au luat angajamentul tovarășii P1 și B2 (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 130).

O altă problemă apărută în activitatea național-popularilor din Timiș-Torontal era plata cotizației lunare. Aceasta a fost fixată, de la 1 septembrie 1947, la suma de zece lei, taxa de adeziune, tot de zece lei, să fie taxa pentru obținerea carnetului de membru (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 124).

În acest sens, în circulara organizației județene național-populare din 10 septembrie 1947, către plătitori, în cazul de față Sânnicolaul Mare, se atrage atenția că nu putea fi membru al P.N.P.-ului cel care nu plătește cotizația lunară (SJAN T-F CJTTPNP, d. 7/1947, f. 125).

În același timp, prin aceeași circulară, în luna octombrie a aceluiași an a avut loc congresul organizației județene național-populare din Timiș-Torontal. Se accentua că, avându-se în vedere că la congres vor lua parte, din partea C.C.-ului, aproape întreaga conducere, trebuia să fie comunicat – din timp – tuturor organizațiilor național-populare că

trebuiau să participe la această manifestare politică, în mod obligatoriu, cel puțin în trei membri din fiecare comună. Trebuiau, de asemenea, să vină toți notarii, pretorii, primarii și consilierii comunali membri ai P.N.P. (SJAN T-F CJTPNP, d. 7/1947, f. 125).

Mai era cerut ca aceia dintre participanții la congres care dețineau costume populare să vină îmbrăcați în ele, dacă era posibil, chiar și soțiile membrilor P.N.P. (SJAN T-F CJTPNP, d. 7/1947, f. 125). Se cuta, deci, prin aceasta să se accentueze caracterul de partid național al P.N.P.-ului.

În circular se atrăgea atenția organizațiilor național-populare către acel congres și se dădea o mare atenție din partea conducerii partidului. Pentru aceasta, ei trebuiau să arate că P.N.P.-ul reprezintă, în județul Timiș-Torontal, o forță calitativă, și li se atrăgea atenția celorlalte organizații asupra seriozității circulației pe care organizațiile locale și deplasate vor executa întocmai (SJAN T-F CJTPNP, d. 7/1947, f. 125).

Dar, pentru organizarea congresului, era nevoie de fonduri bănești. Pentru aceasta, în aceeași circular se accentua asupra faptului că era un congres de amploare, atât ca pregătire, cât și combativitate; în consecință, se necesitau sume importante de bani. S-a hotărât ca fiecare organizație comunală să strângă câte cinci sute de lei, sumă adunată de către organizațiile locale și vrsat comitetului județean al P.N.P. (SJAN T-F CJTPNP, d. 7/1947, f. 125).

Înainte de congres s-a desfășurat, în ziua 12 septembrie 1947, Plenara organizației Timișoara a P.N.P., al cărei președinte era Nicolae T. Ionescu, care era și secretar general al primăriei municipiului.

În cadrul plenarei a conferențiat Jacques Hellman, care era membru în Secția Economică a Cercului Profesional, despre „Inflație, stabilizare, aspecte economice și sociale” (B, 1947, nr. 206, p. 3).

În expozele sale, Nedelcu Boșman, delegat al C.C. al P.N.P., a făcut unele aprecieri despre felul cum au decurs dezbaterile din ei, și a dat unele îndrumări de ordin politic și organizatoric (B, 1947, nr. 206, p. 3).

Pentru că existau unele solicitări individuale către C.C. al P.N.P., acesta a trimis, în 19 septembrie 1947, o circular către organizațiile județene și, în consecință, și către cea din județul Timiș-Torontal. În circular se evidențiază că, în ultimele luni, conducerea partidului și secția organizatorică a C.C.-ului au fost aglomerate cu foarte multe cereri individuale și corespondențe din partea organizațiilor județene, fapt care ar fi putut să ducă la trecerea activităților politice pe planul al doilea. Se mai arată că, spre deosebire de vechile partide, principala preocupare a P.N.P.-ului trebuia să rămână organizarea politică a maselor, educarea lor și lupta pentru apărarea intereselor colective. Existau, totuși, cazuri de nedreptăți național-popularilor, pentru care conducerea centrală în elegeră să intervină atunci când rezolvarea lor depindea de posibilitățile organizației locale a P.N.P. Pentru aceste cazuri, după ce cererea a fost avizată și înaintată instituției respective, organizațiile locale vor înainta C.C.-ului copia după cerere sau un memoriu explicativ, precum și numărul de înregistrare de la instituția respectivă. Memoriile vor fi luate în considerare numai dacă erau însoțite de o recomandare a organizației județene respective, semnată de președintele și secretarul general, care vor răspunde de veridicitatea și justea cererilor. Acestea vor atesta, pe aceeași adresă, că solicitantul era un membru activ, cu cotizația la zi, și abonat la ziarul „Națiunea”, indicând numărul și data chitanței cotizației și abonamentului (SJAN T-F CJTPNP, d. 7/1947, f. 216).

Tot în ziua de 19 septembrie 1947 s-a desfășurat și din a colectivului celulei P.C.R. infiltrat în organizația național-populară din județul Timiș-Torontal. Erau prezenți cei

numerota i cu indicativele B1, B2, P2, O2, T1, T2. Absen i motiva i erau C3, C4, P4 i S1, iar nemotiva i B4, P3, C1, V1. Secretarul celei a propus p strarea secretului discu iilor din colectiv. S-a dat indica ia ca toate conferin ele care vor avea loc în P.N.P. s fie trecute prin filtrul colectivului. Este subliniat c , din cauza muncii conspirative, erau citite doar indicativele tovar ilor din colectiv. Este propus seria conferin elor cu cadrele P.N.P. din toate categoriile sociale. S-a propus ca în P.N.P. s fie expuse numai probleme politice i economice din cadrul programului na ional-popularilor. A fost ales i Biroul colectivului, format din: P1, B1, P3, A1, B2, T1 (SJAN T-F CJTTPNP, d. 8/1947, f. 132).

În anul 1947, activitatea Partidului în jude ele din Regionala Banat s-a desf urat cu mai mult intensitate decât în anul precedent. Aceasta chiar în condi iile în care nu mai participa la guvernare, r mândând f r niciun demnitar în zon , deputa i în Parlament sau prefeci.

A fost constituit , în acest an, Regionala Banat a Partidului, din care f ceau parte organiza iile na ional-populare: Arad, Cara , Severin i Timi -Torontal. Dar, în cadrul Regionalei, doar organiza iile din jude ele Severin i Timi -Torontal desf urau o activitate mai intens , membrii lor pl tind i cotiza iile lunare. Jude ul Cara avea o activitate mai slab , iar ar denii puneau chiar la îndoial necesitatea existen ei Regionalei.

Totu i, na ional-popularii duceau o activitate destul de sus inut în cadrul B.P.D.-ului, declarând c ei sus ineau – în continuare – Platforma-Program a acestuia, chiar dac erau tot mai mult marginaliza i în cadrul Blocului, pierzând i postul de prefect al jude ului Timi -Torontal în favoarea Frontului Plugarilor.

Referin e bibliografice

- B, 1947. *Banatul*, Timi oara.
- Fischer-Gala i, Stephen. 1996. *Europa de Est în r zboiul rece. Percep ii i perspective*. Ia i: Institutul European.
- Fischer-Gala i, Stephen. 1998. *România în secolul al XX-lea*. Ia i: Institutul European.
- Hitchins, Keith. 1998. *România. 1866-1947*, edi ia a II-a. Bucure ti: Humanitas.
- P iu an, Cristina, Ion, Narcis Dorin, Retegan, Mihai. 2002. *Regimul comunist din România. O cronologie politic (1945-1989)*. Bucure ti: Tritonic.
- Plea, Liviu. 2004. „Aspecte ale politicii P.C.R. privind crearea de sciziuni în rândul P.N. .”, în *Arhivele Securit ii*, II, p. 442.
- SJAN T-F CJTTPNP. Serviciul Jude ean al Arhivelor Na ionale Timi , *fond Comitetul Jude ean Timi -Torontal al Partidului Na ional-Popular*.
- SJAN T-F PJTT. Serviciul Jude ean al Arhivelor Na ionale Timi , *fond Prefectura jude ului Timi -Torontal*.
- u ui, Gheorghe. 1966. „Contribu ia Partidului Na ional Popular la lupta pentru transform ri democratice (ianuarie 1946-martie 1949)”, în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lâng C.C. al P.C.R.*, 1, p. 61.